

яго семантыку нельга выявіць без дадатковых этымалагічных звестак. У “Этымалагічным слоўніку фразеалагізмаў” І.Я. Лепешава знаходзім наступнае: “Паводле Евангелля, Ісус Хрыстос ездзіў па свеце на асле. Выраз узнік як перыфраза, як другая назва асла – пры адначасовым перанясенні назвы з зыходнага значэння слова *асёл* (‘жывёліна’) на другаснае, метафарычнае (‘тупы, неразумны чалавек’)” [7, с. 191].

Заклучэнне. Як відаць з прааналізаваных вышэй прыкладаў, рэлігія займае вельмі важную ролю ў жыцці нашых продкаў. Лічылася, што Бог – стваральнік усяго існуючага, ён мае планы на кожнага прадстаўніка чалавецтва. Служэнне Богу – абавязак людзей, за невыкананне якога яны будуць пакараны. Даследаваныя фразеалагічныя адзінкі адлюстроўваюць духоўныя каштоўнасці беларускага этнасу і яго ўяўленні аб акаляючай рэальнасці, падкрэсліваюць непазбежнасць існавання чалавека ў цеснай сувязі з Богам.

1. Дзядова, А.С. Чалавек у лустэрку беларускай фразеалогіі і парэміялогіі: манаграфія / А.С. Дзядова. – Тэкст: электронны // Рэпозіторый ВДУ імя П.М. Машэрава. – URL: <https://rep.vsu.by/handle/123456789/3208> (дата звароту: 03.03.2025). – Электрон. копія друк. выд.: Віцебск: ВДУ імя П.М. Машэрава, 2013. 161 с.

2. Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны: у 2 ч. / Л.І. Злобін (рэд.) [і інш.]. – Тэкст: электронны // Рэпозіторый ВДУ імя П.М. Машэрава. – URL: <https://rep.vsu.by/bitstream/123456789/14704/1/ГотовоеЧ.1.pdf> (дата звароту: 03.03.2025). – Электрон. копія друк. выд.: Віцебск: ВДУ імя П.М. Машэрава, 2012. Ч. 1. 304 с.

3. Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны: у 2 ч. / склад.: Г.К. Семянкова, Т.А. Грачыха, А.С. Дзядова [і інш.]; пад рэд. А.С. Дзядовой. – Тэкст: электронны // Рэпозіторый ВДУ імя П.М. Машэрава. – URL: <https://rep.vsu.by/handle/123456789/14042> (дата звароту: 03.03.2025). – Электрон. копія друк. выд.: Віцебск: ВДУ імя П.М. Машэрава, 2014. Ч. 2. 358 с.

4. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы: у 2 т. / І.Я. Лепешаў. – Мінск: БелЭН. – Т. 1: А – Л. – 1993. – 590 с.

5. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы: у 2 т. / І.Я. Лепешаў. – Мінск: БелЭН. – Т. 2: М – Я. – 1993. – 607 с.

6. Пак Сон Гу Фразеорефлексі с компонентом Бог в русском языке / Пак Сон Гу // Язык, сознание, коммуникация: сб. ст. / Диалог-МГУ; редкол. В.В. Красных, А.И. Изотов. – Москва: Московский государственный университет, 1999. – Вып. 10. – С. 35–40.

7. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў / І. Я. Лепешаў. – Мінск: БелЭН. – 2004. – 448 с.

АДЛЮСТРАВАННЕ ХАТЫНСКАЙ ТРАГЕДЫІ Ў КНІЗЕ А. АДАМОВІЧА, Я. БРЫЛЯ І У. КАЛЕСНІКА “Я З ВОГНЕННАЙ ВЁСКІ”

Карповіч Д.У.,

студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – Гладкова Г.А., канд. філал. навук, дацэнт

“Я з вогненнай вёскі” – дакументальны зборнік ўспамінаў пра знішчэнне фашыстамі беларускіх вёсак і пра партызан Вялікай Айчыннай вайны, які сабраны і складзены беларускімі пісьменнікамі Алесем Адамовічам, Уладзімірам Калеснікам і Янкам Брылём. У кнігу ўвайшлі сведчанні тых людзей, якія асабіста перажылі трагедыю спаленых вёсак, забойствы родных і аднавяскоўцаў.

Мэта даследавання – выявіць спецыфіку адлюстравання хатынскай трагедыі ў дакументальнай кнізе А. Адамовіча, Я. Брыля і У. Калесніка “Я з вогненнай вёскі”.

Актуальнасць даследавання заключаецца ў тым, што твор з’яўляецца запатрабаваным на сучасным этапе: ён прысвечаны трагедыі Хатыні і трагедыі іншых вёсак, якія пацярпелі ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны, памяць пра якія складае частку нацыянальнай гістарычнай памяці.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання паслужыла кніга “Я з вогненнай вёскі” А. Адамовіча, Я. Брыля і У. Калесніка. Даследаванне праведзена з выкарыстаннем канкрэтна-гістарычнага і метада сістэмнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Дакументальны зборнік успамінаў “Я з вогненнай вёскі” не мае традыцыйнага паслядоўнага развіцця сюжэту. Ён пабудаваны як чаргаванне кароткіх эпізодаў (успамінаў), якія не звязаны паміж сабой. Кожная трагедыя складае адзіны сюжэт і рэпрэзентуе задуму аўтараў: праўдзіва паказаць “*невыносную тэмпературу чалавечага болю*”, здзіўлення, гневу, якія засталіся не толькі ў словах, але і ў голасе, у вачах, у памяці.

Твор з'яўляецца энцыклапедыяй чалавечых пакут, дзе падзеі Вялікай Айчыннай вайны паказаны як народная трагедыя, якая аб'ядноўвае людзей у агульным горы. Можна казаць пра тое, што вобраз калектыўнага героя кнігі ўтрымлівае ў сабе не толькі ідэйнае абагульненне, а мае пэўныя, індывідуальныя прыкметы, якія робяць кнігу мастацкай. Тут паказваюцца людзі, дакладнасць жыцця якіх вызначаецца фрагментамі апавядання, яны апавядаюць пра род іх дзейнасці, сацыяльны статус і жыццё пасля вайны: *“Цяперашні мой муж перад вайной пайшоў у кадравую, аставіў жонку, матку і сына, а прышоў – ужо не застаў нічога. І мы з ім пабраліся, пажаніліся сіротамі. І займелі шэсць сваіх дзяцей. Дзеці ўжо нашы навучыліся, самаму меншаму вот ужо трынаццаць гадоў. Усе дзеці ўжо, слава богу, жывыя: тры дочки і тры сыны”* [1, с. 55]. *“Дзяцей пагадала, пагадала. Пайшлі на гасударскай рабоце ўсюды. Дзеці на свеце, а я сабе... Вот, спасіба, пенсію даюць ужэ. Оўцы даглядала, тысячы авёчok нагадала, дзесяць лет на ферме стаяла. Дзеці работалі”* [1, с. 19].

Аўтары глыбока пранікаюць у псіхалогію чалавечых характараў, ствараючы кнігу такім чынам, каб чытач змог прапусціць сусветную трагедыю праз сваю свядомасць і душу. У творы рэалізуецца адзін з галоўных прынцыпаў жанру рэпартажу – эфект прысутнасці. Разам з аўтарамі і апавядальнікамі чытач бачыць, чуе і ўспрымае тую рэчаіснасць, якая апісваецца ў творы.

Для таго каб паказаць ролю сусветнай трагедыі для наступных пакаленняў, аўтары размыкаюць круг, даючы ўласныя тлумачэнні да тэксту. Усе прадстаўленыя падзеі згодна з законамі рэпартажу асвятляюцца падрабязна і ў поўным аб'ёме. Аўтары практычна не даюць адзнак таму, што адбываецца, тым не менш яны з'яўляюцца актыўнымі назіральнікамі і каментатарамі дзеянняў. Нягледзячы на тое, што аповед вядзецца ад першай асобы, падзеі раскрываюцца не праз словы аўтараў, яны не заваstraюць увагу на ўласным унутраным досведзе, а адсылаюць да чужога перажывання.

Вобразы апавядальнікаў атрымліваюць усебаковае асвятленне. Усе пасляваенныя дзесяцігоддзі жыхары “спаленых вёсак” не ў сілах забыць перажытае. Вяртаючыся ў тыя часы, перажыванні апавядальнікаў пераўтвараюцца ў сукупнасць эмоцый, якія выяўляюцца ў кожнага чалавека па-рознаму. Як правіла, гэта пачуццё гора, якое суправаджаецца слязамі. Герояў палохае мінулае, большасць з іх не жадае у яго вяртацца: *“Кожным словам свайго расказу яна нібы дакранаецца да ўсё таго ж някучага, жывога болю – і сцішвае міжволі голас да шэпту. Быццам заціскае ў сабе той боль. І голас ужо зусім прападае – толькі ціхі, бязгучны плач... Ціхая жаночая краса, ціхі голас, ціхія слёзы, а здаецца, што стаіць тут той немагчымы крык...”* [1, с. 77]. *“Ну, я той дзень... У мяне сястра была і бацька, маці не было. Мы жылі ўтраіх... Не магу я расказваць... (Плача.)”* [1, с. 203].

У творы рэалізуецца адна з жанравых асаблівасцей рэквіема – плач, які ўзмацняе эмацыйнае гучанне ўспамінаў і робіць іх усеагульным смуткам па памерлых людзях. Можна казаць пра тое, што кніга “Я з вогненнай вёскі” – гэта рэквіем у мастацкім сэнсе, прычым тут знаходзіць сваё адлюстраванне трагедыя ўсяго народа, які адчуў на сабе страшныя здзекі ад “звяр'я ў мундзірах”.

Для дасягнення максімальнай кантраснасці ў апісанні вобраза калектыўнага героя пісьменнікі выкарыстоўваюць прыём рэтраспекцыі: карціны мінулага чаргуюцца з карцінамі сучаснасці і адначасова суправаджаюцца змяненнем месца дзеяння: яно пераносіцца з адной вёскі ў другую: *“Тысячы кіламетраў дарог – асфальтаваных, палявых, лясных – звязваюць іх, ахвяры фашысцкіх зверстваў. Жывуць яны, гэтыя цудам ацалелыя людзі, па ўсёй Беларусі, у тых 147 вёсках, у якіх мы пабывалі...”* [1, с. 11].

Часам успаміны герояў-апавядальнікаў абрываюцца, але гэта не парушае лагічнай завершанасці ў адлюстраванні калектыўнага вобраза. У такіх выпадках аўтары ўдакладняюць апаведы, аднак іх словы з'яўляюцца толькі ў самых неабходных

выпадках – пракаментавачь дакументы, абагульніць успаміны, паразважаць над лёсамі людзей. Каментарыі аўтараў пры гэтым празрыстыя, яны не перашкаджаюць чытачу рабіць уласныя высновы.

Заклучэнне. У дакументальнай кнізе “Я з вогненнай вёскі” А. Адамовіч, У. Калеснік і Я. Брыль праўдзіва і ва ўсіх дэталях апісалі трагедыю Хатыні і тых вёсак, якія раздзялілі з ёй такія ж лёсы. Для яркага адлюстравання трагедыі Хатыні і іншых вёсак аўтары выкарыстоўвалі такія мастацкія прыёмы, як непаслядоўны сюжэт, элементы дакументалізму, апавед ад першай асобы, элементы рэпартажу, вобраз калектыўнага героя, элементы рэквіема, рэтраспекцыю. Гэтыя прыёмы надаюць твору рэалістычнасць, эфект прысутнасці чытачоў на месцах падзей і дапамагаюць асэнсаваць увесь маштаб трагедыі.

1. Адамовіч, А.Я з вогненнай вёскі / А. Адамовіч, Я. Брыль, У. Калеснік. – Мн.: Маст. літ., 1975. – 448 с.

2. Навасельцава, Г.В. Мастацкая інтэрпрэтацыя гісторыі ў творчасці беларускіх празаікаў XX стагоддзя / Г.В. Навасельцава. – Текст: электронны // Репозиторий ВГУ имени П.М. Машерова. – URL: <https://rep.vsu.by/handle/123456789/34842> (дата обращения: 05.03.2025). – Электрон. версия ст. из: НАН Беларуси. Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры, Мінск, 2013. – 24 с.

РЭПРЭЗЕНТАЦЫЯ ТРАГЕДЫІ ВАЙНЫ Ў «ХАТЫНСКАЙ АПОВЕСЦІ» А. АДАМОВІЧА

Карповіч Д.У.,

студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Гладкова Г.А., канд. філал. навук, дацэнт

Алесь Адамовіч – празаік, крытык, літаратуразнаўца, кінадраматург, публіцыст, грамадскі дзеяч. Глыбокі, таленавіты, адораны даследчык, А. Адамовіч аналізуе шляхі станаўлення беларускага рамана, праблемы пісьменніцкага майстэрства, культуры творчасці. Большасць яго твораў прысвечаны падзеям Вялікай Айчыннай вайны, партызанскай барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, раскрываюць такія чалавечыя якасці, як мужнасць, непахіснасць савецкіх людзей, іх маральную перавагу над ворагам. І «Хатынская аповесць» не з’яўляецца выключэннем.

Аktуальнасць даследавання абумоўлена тым, што твор з’яўляецца запатрабаваным на сённяшні дзень: ён прысвечаны Вялікай Айчыннай вайне, у прыватнасці, трагедыі Хатыні, памяць пра якую складае частку нацыянальнай гісторыі.

Мэта даследавання – выявіць спецыфіку адлюстравання трагедыі вайны ў «Хатынскай аповесці» А. Адамовіча.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для даследавання паслужыла «Хатынская аповесць» Алеся Адамовіча. Даследаванне праведзена з выкарыстаннем канкрэтна-гістарычнага і метада сістэмнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Героі «Хатынскай аповесці» трымаюць кірунак на Хатынь. Дарога туды для ўсіх – гэта шлях у гераічнае і ў той жа час трагічнае мінулае, у “сваю” Хатынь. Трагедыя людзей мацней за ўсё выявілася ў тым невыносным болі, які нельга забыць. Аднак А. Адамовіч змог адкрыта, ярка і па-мастацку ўсвядоміць і выявіць гэты боль з дапамогай прыёмаў мастацкай выразнасці.

Рэтраспекцыя, або зварот ў мінулае – не проста звычайны прыём, у гэтым творы ён набывае асабліва важнае значэнне. Вайна скончылася, і хоць удзельнікі вайны прывязаны да яе і памяццю, і душой, і сэрцам, і думкамі, яны не могуць адкінуць перажыванні мірнага часу, каб уявіць дакладна, што і як адбылося ў той перыяд.

Адзначым, што яшчэ адной асаблівасцю твора з’яўляецца тое, што ў ім няма падзелу на раздзелы. Успаміны пра мінулае і падзеі сённяшняга дня чаргуюцца, як кадры